

DRUGA STRANA NOVINARSKJE MEDALJE

• Uznemiravanje • Ciljani nadzor • Ekonomski pritisak • Prijetnje otkazom • Smanjenje plate • Uvrede

Druga strana novinarske medalje

IZDAVAČ:
Udruženje za odgovorni i održivi razvoj
(UZOR)

ZA IZDAVAČA:
Danko Jokanović

DIZAJN:
Marta Jovičević, UZOR

Kvantitativno kvalitativna studija je dio projekta „Efektivna prevencija i zaštita novinara u Crnoj Gori“ koji zajednički sprovode Udruženje za odgovorni i održivi razvoj (UZOR) i Društvo profesionalnih novinara Crne Gore (DPNCG) u saradnji sa Hanns Seidel fondacijom uz finansijsku podršku Evropske unije (EU) posredstvom Delegacije EU u Podgorici i Ministarstva javne uprave. Sadržaj, mišljenja i stavovi izraženi u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove organizacija i Evropske unije.

METODOLOGIJA

Uzorkovanje

U ovoj studiji korišćen je pristup zasnovan na neslučajnom uzorkovanju, kako bi se prikupili odgovori od ciljne grupe. Konkretno, kao početni uzorak korišćen je uzorak pogodnosti, distribucijom linka ka upitniku novinarima koji su članovi Sindikata medija, kao i osobama koje su novinari, a čije kontakte je imao istraživački tim. Pored toga, korišćena je tehnika uzorkovanja po principu "grudve snijega" (engl. snowball sampling) tako što su ovi početni učesnici bili ohrabreni da podijele upitnik sa svojim kontaktima iz branše. Ova kombinacija omogućila je širi obuhvat, što je na kraju rezultiralo sa 103 popunjena upitnika. Metode neslučajnog uzorkovanja, poput prigodnog uzorka i uzorka "grudve snijega", često se koriste u istraživačkim studijama kada uzorački okviri nisu lako dostupni ili su nepotpuni.

Ograničenja neslučajnog uzorkovanja

Važno je napomenuti da činjenica da se uzorak ne temelji na vjerovatnoći (slučajnosti izbora) prirode nelsučajnog tipa uzorka, ograničava mogućnost izvođenja zaključaka o cjelokupnoj populaciji novinara. Ispitanici su odabrani na osnovu pogodnosti i kroz lične mreže, što znači da ovaj uzorak možda ne odražava u potpunosti stavove ili karakteristike svih novinara. Neslučajni uzorci podložni su određenim pristrasnostima koje ograničavaju mogućnost generalizacije. Shodno tome, nalazi ovog istraživanja treba da se tumače kao opisni uvidi u uzorak novinara koji su učestvovali, a ne kao definitivni zaključci o široj tj.ukupnoj populaciji novinara.

Metoda prikupljanja podataka i period

Podaci su prikupljeni korišćenjem CAWI metode, odnosno putem upitnika koji je bio dostupan na unaprijed kreiranom linku. Kao alat za ovu aktivnosti korišćena je platforma Alchemer, online aplikacija za ankete koji je olakšao distribuciju i prikupljanje odgovora. Korišćenje online alata kao što je Alchemer omogućava istraživačima da pojednostave prikupljanje podataka i obezbijede bezbjedno skladištenje podataka.

Period prikupljanja podataka trajao je od avgusta 2024. do 1. novembra 2024.godine, pružajući dovoljno vremena za učestvovanje u anketi.

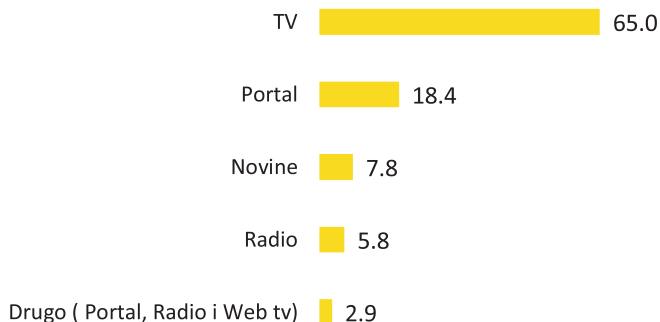
Metodologija korišćena u ovoj studiji obezbijedila je praktičan način prikupljanja informacija od novinara u ograničenom vremenskom periodu, koristeći postojeće kontakte kako bi se došlo do uzorka od 103 ispitanika. Iako nalazi pružaju vrijedne uvide, oni se najbolje tumače kao indikativni za ovu specifičnu grupu učesnika, a ne kao generalizacija za sve novinare.

Pored anketnog istraživanja, sprovedeno je i 10 dubinskih intervjua sa predstavnicima medija u Crnoj Gori. Ovi intervjui omogućili su prikupljanje dodatnih kvalitativnih uvida u pitanja od značaja, pružajući dublje razumijevanje stavova i iskustava koja upotpunjuju rezultate anketnog istraživanja.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

ON LINE

Specifičan medij u kojem radite u okviru medijske kuće u kojoj ste zaposleni/a

Većina ispitanika, 65.0%, radi u televizijskom sektoru, dok 18.4% radi na portalima. Zatim slijede novine sa 7.8% i radio sa 5.8%. Manji broj ispitanika (2.9%) navodi da su zaposleni u drugim oblicima medija, poput kombinacije portala, radija i web televizije.

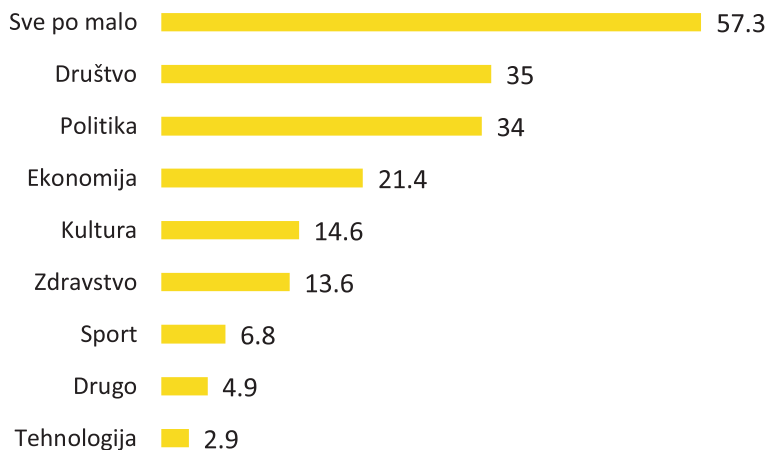
Vaša pozicija u mediju je:

Većina ispitanika, 54.4%, izjavila je da su zaposleni kao novinari, dok 41.7% zauzima poziciju urednika. Dopisnici čine 1.0% ispitanika, dok je 2.9% njih navelo druge pozicije, uključujući novinare, glavne i odgovorne urednike, v.d. direktore, šefove deska i pomoćnike glavnog urednika.

Koliko godina radite kao novinar?

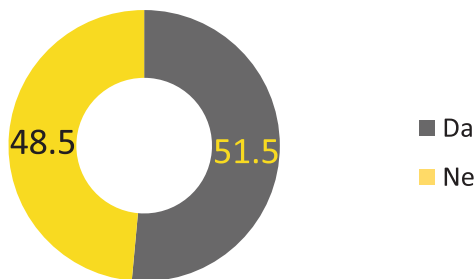
Kada je riječ o broju godina koje su ispitanici naveli da su zaposleni kao novinari, minimalan broj godina radnog iskustva je jedna, dok je najveći navedeni broj godina radnog iskustva 40. Prosječan broj godina radnog iskustva među ispitanicima iznosi 14.87.

Koju rubriku/oblast pokrivате?

Ispitanici su naveli više različitih rubrika i oblasti koje pokrivaju u svom radu, pri čemu su imali mogućnost višestrukih odgovora, što objašnjava ukupan zbir procenata koji prelazi 100%. Najveći broj novinara (57.3%) izvještava o različitim temama, bez specifičnog fokusa na jednu oblast, dok su društvene teme (35.0%) i politika (34.0%) među najčešće pokrivenim rubrikama. Ekonomiju prati 21.4% ispitanika, a kulturne sadržaje 14.6%. Zdravstvena pitanja pokriva 13.6% novinara, dok su sport (6.8%) i tehnologija (2.9%) zastupljeni u manjoj mjeri. Dodatno, 4.9% ispitanika navelo je da pokrivaju teme koje nisu obuhvaćene u glavnim kategorijama.

Da li ste ikada bili izloženi pritisku zbog svog rada kao novinar?

Na pitanje o tome da li su ikada bili izloženi pritisku zbog svog rada kao novinari, 51.5% ispitanika odgovorilo je potvrdno, dok je 48.5% izjavilo da nisu doživjeli takav pritisak.

Ovi rezultati pokazuju gotovo ravnomjernu podjelu među ispitanicima, što ukazuje na značajan broj novinara koji su bili suočeni sa pritiscima u svojoj profesiji.

Analizom kvalitativnog istraživanja među novinarima, sprovedenog putem dubinskih intervjua potkrijepljeni su ovakvi rezultati anketnog istraživanja. Naime, natpolovična većina novinara koji su učestvovali u dubinskim intervjuima prošla je iskustvo suočavanja sa pritiscima u obavljanju novinarske profesije.

Opisujući iskustva sa pritiscima, novinarka jednog portala navodi da su najupečatljiviji bili pritisci od strane političkih subjekata, pri čemu ističe: „Bilo je više pritisaka. Najupečatljiviji su slučajevi pritisaka političkih subjekata koji insistiraju na naslovima, isticanju njihovih saopštenja, traže posebnu poziciju za plasiranje tekstova.“ - jasno ukazujući na vrstu pritisaka koji zahtevaju specifičan tretman informacija, a koji se odnose na manipulaciju naslova i prioritnog postavljanja saopštenja određenih političkih aktera.

Takođe novinarka jedne lokalne televizijske stanice ističe: *“Pritisak u medijima uvijek postoji i različiti su - pritisak javnosti ali i nerijetko nadležnih institucija (državnih, lokalnih), političkih partija. Neravnopravan tretman u odnosu na druge medije, sprječavanje novinara da prisustvuje nekom događaju, miješanje u uređivačku politiku”*

Dok novinarka u jednoj televizijskoj stanici s nacionalnom frekvencijom tvrdi da su novinari i urednici pod svakodnevnim pritiskom: *„Svakodnevno smo pod pritiskom. Dovedeni smo u situaciju da više razmišljamo o posljedicama nego o kvalitetu onog što proizvodimo.“*

Urednik u jednoj televizijskoj stanici, kako on kao urednik ne trpi pritiske, ali da je svjestan da su članovi redakcije izloženi pritiscima: *“Ja lično ne trpim pritisak, ali članovi redakcije su pod pritiskom zvaničnika da izvještavaju na ovaj ili na onaj način, i da detalje njihovih razgovora prenose kako oni misle da treba.”*

Koliko često ste bili izloženi pritisku u poslednjih 5 godina:

Analiza učestalosti pritisaka kojem su ispitanici bili izloženi kao novinari tokom poslednjih godina, fokusira se na one koji su na prethodno pitanje potvrdili da su doživjeli pritisak. Rezultati pokazuju varijacije u učestalosti pritiska tokom različitih godina:

• **2024. godina:** 34.0% ispitanika izjavilo je da su bili pod pritiskom između dva i pet puta, dok je 17.0% navelo da su takav pritisak doživjeli više od pet puta ili jednom. Značajan broj ispitanih (32.1%) nije dao odgovor na ovo pitanje.

• **2023. godina:** Povećana učestalost pritiska primjećena je kod 47.2% ispitanika, koji su izjavili da su bili izloženi pritisku između dva i pet puta, dok je 18.9% navelo više od pet puta. Na pitanje za ovu godinu, 24.5% ispitanika nije odgovorilo.

• **2022. godina:** Najveći procenat ispitanika 32.1% izjavio je da su bili izloženi pritisku više od pet puta, dok je 26.4% navelo da su doživjeli pritisak između dva i pet puta. Još 15.1% izjavilo je da su bili pod pritiskom jednom, dok je 26.4% ostalo bez odgovora.

• **2021. godina:** U ovoj godini, 26.4% ispitanika izjavilo je da su pritisak doživjeli više od pet puta, a 24.5% između dva i pet puta. Jednom je pod pritiskom bilo 18.9% ispitanika, dok 30.2% ispitanika nije dalo odgovor.

• **2020. godina:** Tokom 2020. godine, 32.1% ispitanika izjavilo je da su pritisak doživjeli između dva i pet puta, dok je 22.6% navelo više od pet puta. Jednom su bili pod pritiskom 15.1% ispitanika, a 30.2% je ostalo bez odgovora.

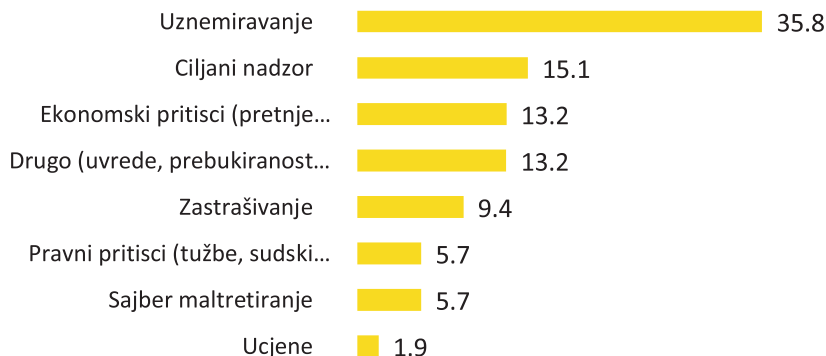
Kod analiziranih godina, 2022. i 2023. se izdvajaju po visokom procentu višestrukih pritisaka (više od pet puta i dva do pet puta).

Značajno smanjenje učestalosti pritiska više od pet puta u 2024. godini, može ukazivati na poboljšanje situacije ili na promjene u načinu doživljavanja ili prijavljivanja pritisaka.

Visok procenat ispitanika koji nisu željeli da odgovore tokom svih godina može ukazivati na osjetljivost teme i potencijalno prisutan strah od posledica odgovaranja na takva pitanja.

Koje oblike pritiska ste doživjeli?

Ispitanici koji su potvrdili da su bili izloženi pritiscima naveli su različite oblike tih pritisaka.

Najčešći oblik pritiska bio je *uznemiravanje*, koje je iskusilo 35.8% ispitanika. *Ciljani nadzor* se nalazi na drugom mjestu sa 15.1% odgovora, dok je *ekonomski pritisak*, uključujući prijetnje otkazom i smanjenje plate, doživjelo 13.2% ispitanika. Takođe, 13.2% ispitanika navelo je i druge oblike pritiska, kao što su uvrede, prebukiranost zadacima, cenzura, mobing i prijetnje.

Zastrašivanje je prijavilo 9.4% ispitanika, dok su pravni pritisci (npr. tužbe, sudski procesi) i sajber maltretiranje bili prisutni u manjim procentima, po 5.7% svaka kategorija. Najmanje zastupljena vrsta pritiska bila je ucjena, koju je prijavilo 1.9% ispitanika.

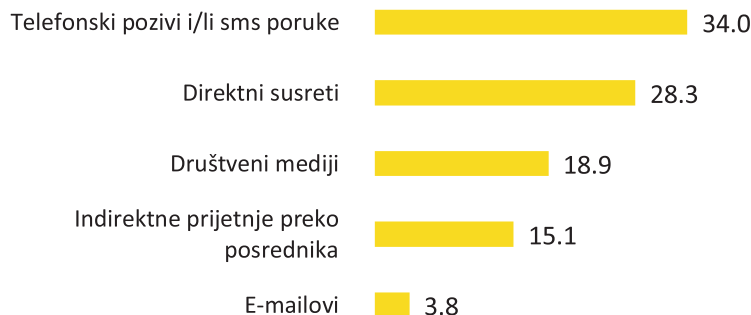
“To su najčešće ekonomski pritisici kao smanjenjem plate, otpuštanjem...” - navodi novinarka jedne TV stanice, za dubinski intervju, koji je realizovan u sklopu kvalitetivnog istraživanja.

“Široka je lepeza pritisaka – ona za cilj ima personalno targetiranje. Na perfidan način se demotiviše i destabilizuje svako ko javno postavlja nezgodna pitanja, određenim političkim ali i njima bliskim strukturama” - ističe novinarka u jednoj medijskoj kući u Crnoj Gori.

“Ponekad su to i suptilniji načini za koje se ne može sa sigurnošću utvrditi da su zastrašivanja” – navodi jedan od intervjuisanih novinara, opominjući koliko je teško nekad dokazati postojanje pritisaka.

Koje su metode korišćene za vršenje pritiska?

Ispitanici koji su bili izloženi pritiscima naveli su različite metode kojima su pritisci vršeni.

Najčešće korišćena metoda bili su *telefonski pozivi i/ili SMS poruke*, koje je prijavilo 34.0% ispitanika, dok su *direktni susreti* kao način vršenja pritiska navedeni od strane 28.3% ispitanika. *Društveni mediji* su takođe korišćeni za vršenje pritiska, što je iskusilo 18.9% ispitanika, dok je 15.1% doživjelo *indirektne prijetnje preko posrednika*. *E-mailovi* su najmanje korišćena metoda pritiska, sa 3.8% ispitanika koji su ih naveli kao način vršenja pritiska.

Ove rezultate ankete potkrijepljuje i analiza kvalitativnog istraživanja. Pa tako učesnici dubinskih intervjua izjavljuju da se kao metoda pritiska najčešće koriste telefonski pozivi, što ukazuje na direktan i personalizovan način komunikacije, pa tako jedna od intervjuisanih novinarki kaže: „*Najčešće telefonskim pozivima, manje mailovima.*“

„*Telefonski pozivi*“ – kratko je odgovorila novinarka, naglašavajući kako je ovaj način najčešće korišćen za pritisak.

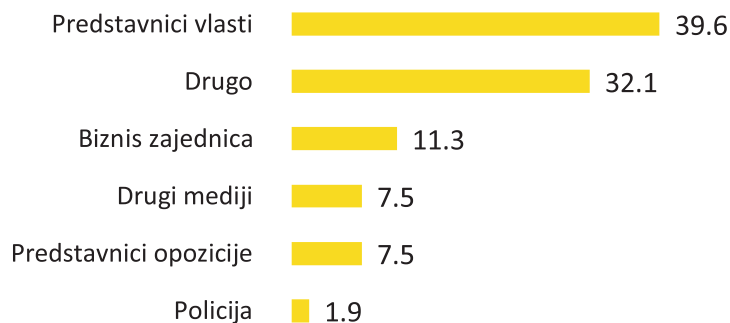
Jedan od odgovora glasio je: „*Telefonskim pozivima ali i kroz javna saopštenja političkih partija i kolumne ljudi koji imaju jak medijski uticaj.*“ - ovo takođe ukazuje na to da su telefonski pozivi najčešća ali ne i jedina metoda koja se koristi za stvaranje pritisaka.

Na pitanje o načinu prenošenja pritisaka jedan od novinara navodi da oni najčešće dolaze putem telefonskih poziva ili poruka: „*Vjerujem da dolaze najčešće putem telefonskih poziva ili poruka*“ - ovo može ukazivati da telefonski pozivi i poruke omogućavaju brzu i neposrednu komunikaciju.

Prema iskustvu novinarkе, jedne medijske kuće, ukoliko pritisci dolaze interno iz samog medija najčešće se odvijaju licem u lice, odnosno ličnim susretima: „*Pritisci o kojima sam govorila maloprije, a koji su ekonomske vrste, najčešće se odvijaju prilikom ličnih susreta, tj. licem u lice*“ – navela je ona.

Ko je vršio pritisak?

Novinari koji su bili izloženi pritiscima identifikovali su različite izvore pritiska.

Najčešće su pritiske vršili *predstavnici vlasti*, što je prijavilo 39.6% ispitanika, čime se ističe ovaj izvor kao najdominantniji. *Biznis zajednica* je navedena u 11.3% slučajeva, dok su *predstavnici opozicije* i *drugi mediji* bili izvori pritiska za 7.5% ispitanika. Policija je kao izvor pritiska navedena samo u 1.9% slučajeva. Dodatno, 32.1% ispitanika je navelo druge izvore pritiska, što uključuje kategorije koje nisu bile navedene u ponuđenim odgovorima, a odnosile su se na botove koji su komentarisali vijesti na internet portalima, kao i na botove na društvenim mrežama, ali i na posebne Internet stranice. Ovo potvrđuje i izjava urednika u jednoj TV stanici da postoje kontinuirani pritisci na novinare putem društvenih mreža, a jedan od novih pristupa je model jedne političke partije iz vlasti. Ta politička stranka je pokrenula sopstvenu stranicu protiv lažnih vijesti, očigledno sa namjerom da ospori kredibilitet novinara koji izvještavaju o temama od značaja za javnost.

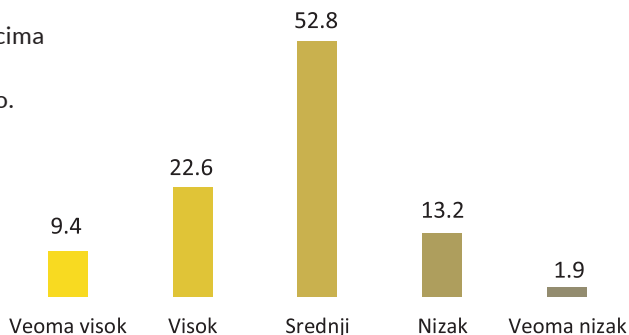
Analizom kvalitativnog istraživanja, uočeno je da su pritisci najčešće povezani sa političkim strukturama i poslovnim zajednicama, koje kroz različite metode pokušavaju da utiču na novinarski sadržaj i percepciju javnosti.

Govoreći o pritiscima u novinarskoj profesiji uopšte, na osnovu iskustava kolega iz drugih medija, novinarka jednog štampanog lista, smatra da najviše pritiska dolazi od strane predstavnika vlasti i biznismena – posebno onih koji su oglašivači u medijima. „Kroz rad sa kolegama iz drugih medija, rekla bih da najveći pritisak dolazi od predstavnika vlasti, ali nije nevažan ni zanemarljiv pritisak od biznismena – oglašivača, koji se oglašavaju u vašem mediju.“

Urednik u jednoj medijskoj kući smatra da su najčešći pritisci od strane vlasti, dok su metode prenošenja pritiska najčešće putem telefonskih poziva i društvenih mreža. „Najčešći izvor pritiska su predstavnici vlasti,“ objašnjava, dodajući da se pritisci najčešće sprovode „telefonskim pozivima i društvenim medijima“. Ove metode omogućavaju direktan kontakt i stvaraju mogućnost javnog vršenja pritiska na novinare, dodatno komplikujući njihovu poziciju i ometajući rad redakcije.

Kako biste ocjenili intenzitet tih pritisaka?

Ispitanici koji su bili izloženi pritiscima ocijenili su njihov intenzitet različito.

Većina ispitanika (52.8%) ocijenila je intenzitet pritisaka kao *srednji*, dok je 22.6% njih doživjelo pritiske kao one *visokog inteziteta*. Intenzitet pritisaka kao *veoma visok* ocijenilo je 9.4% ispitanika, dok je manji broj ispitanika doživio pritiske kao *niske* (13.2%) i *veoma niske* (1.9%). Ovi podaci pokazuju da većina ispitanika smatra da je intenzitet pritisaka koje su doživjeli umjeren do visok, što može ukazivati na kontinuirano prisustvo značajnog nivoa stresa i pritiska u njihovom radu.

Intenzitet pritisaka varira u zavisnosti od tema koje novinari obrađuju i trenutnih političkih dešavanja. Jedan novinar navodi: „*Nekad niski, nekad srednji, nekad visoki – u zavisnosti od teme i situacije*“. Ova fleksibilnost u intenzitetu pritisaka pokazuje da političke i komercijalne strukture često reaguju prema aktuelnim događanjima i prioritetima, pri čemu su teme koje uključuju kriminal, korupciju i političke afere posebno osjetljive.

“Intenzitet pritisaka se povećava uoči izbora ili specifičnih događaja, kada različiti akteri žele da oblikuju percepciju javnosti”.

Procjenjuje ih kao „srednje“ intenzivne, ali dodaje da se povećavaju tokom „izbora ili nekih posebnih akcija.“ – urednica portala.

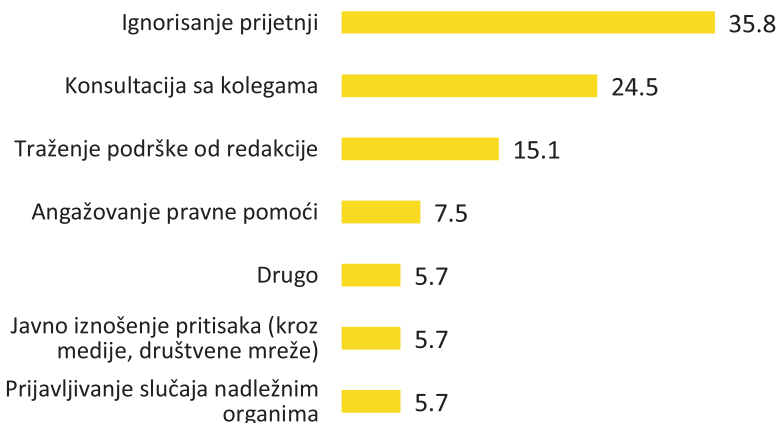
Novinarka lokalne RTV stanice, intenzitet pritisaka ocjenjuje kao nizak, iako su oni stalno prisutni: „*Niski.*“ - ova procjena sugerise da, iako pritisci nisu ekstremni, njihov konstantan karakter može stvoriti atmosferu nesigurnosti i podsticati samocenzuru.

Glavni i odgovorni urednik jednog portala, opisujući intenzitet pritisaka, objašnjava da se on mijenja u zavisnosti od pojedinca i njihove sposobnosti da se odupru spoljnim uticajima. „*Zavisí od interesa, ali i od pojedinca koji je izložen pritisku. Ukoliko ste neko ko se ‘odupire’, pritisak će biti veći. Ukoliko lako prihvatate ono što vam se nameće, pritisak je manji*“.

Urednik u jednoj TV stanici pritisak koji doživljavaju zaposleni novinari ocjenjuje kao srednji, dodajući da nije brutalan, ali nije ni zanemarljiv: „*Srednji pritisak - nije brutalan, nije ni nizak*“. Ovaj odgovor sugerise da, iako pritisci nisu ekstremni, njihova stalna prisutnost može dovesti do nesigurnosti i uticati na profesionalni rad novinara u njegovoj redakciji.

Kako se Vi suprotstavljate pritiscima?

Na pitanje kako se suprotstavljaju pritiscima, većina ispitanika (35.8%) navela je da *ignoriše prijetnje*, što je najčešći način suočavanja s pritiscima. *Konsultacija sa kolegama* je druga najčešće korišćena metoda, koju praktikuje 24.5% ispitanika, dok 15.1% ispitanika traži *podršku od redakcije*.

Manji broj ispitanika suprotstavlja se pritiscima kroz *angažovanje pravne pomoći* (7.5%) ili *prijavljivanje slučaja nadležnim organima* (5.7%). Jednaki procenat (5.7%) izjavljuje da se suočava sa pritiscima kroz *javno iznošenje pritisaka* putem medija ili društvenih mreža, kao i kroz druge navedene metode.

Ovi rezultati pokazuju da novinari najčešće biraju strategije poput ignorisanja prijetnji ili oslanjanja na podršku kolega i redakcije, dok je formalnija pomoć, poput pravne podrške ili prijave nadležnim organima, rjeđe korišćena opcija.

Većina novinara, koji su bili učesnici dubinskih intervjua, ističe važnost profesionalnog integriteta kao ključnog alata za suočavanje sa pritiscima. „*Ako novinar ima integritet, pritiscima se lako suprotstaviti. Ukoliko je politički opredijeljen, onda je mnogo teže oduprijeti se*“ - objašnjava jedan od urednika. Ova izjava naglašava da nepristrasnost i čvrsto pridržavanje profesionalnih načela mogu biti važni faktori u izgradnji otpornosti prema spoljnim uticajima.

Jedna novinarka objašnjava kako je odbila da dozvoli političarima da uređuju njen sadržaj: „*...nikad nijesam dozvoljavala da mi sagovornici budu urednici, bez obzira o kome se radi*“. Čini se da ovo pokazuje koliko je važno da novinari samostalno donose odluke o sadržaju i temama koje obrađuju, uprkos spoljnim pritiscima.

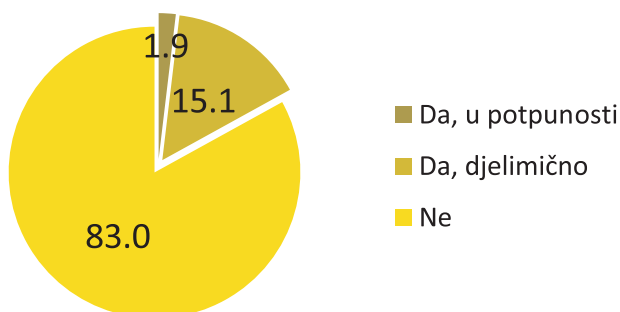
U odgovoru na pritiske putem društvenih mreža, novinarka jedne medijske kuće često koristi strategiju ignorisanja i blokiranja: „*Sve pritiske putem društvenih mreža ignorišem i blokiram*.“ Ova metoda ukazuje na pragmatičan pristup u suočavanju sa digitalnim pritiscima, gdje su emotivne reakcije suzdržane i zadržava se profesionalna distanca.

Na terenu, gdje pritisci postaju konkretniji i direktniji, koristi odlučnost i ponekad ulazi u verbalne konflikte kako bi branila pravo na izveštavanje: „*Trudim se da ignorišem, a ako postane napeto, pa te osobe od mene zahtjevaju da prestanem da obavljam svoj posao, to ne dozvoljavam*.“ →

Jedna urednica portala i njen tim odgovaraju na pritiske jasnim stavovima i poštovanjem novinarskog kodeksa. Primjer koji navodi ilustruje situaciju gdje je predstavnik vlasti zahtijevao objavu reakcije na sadržaj drugog medija. Ovaj zahtijev je bio moralno i profesionalno upitan, a nakon što su novinari odbili, pritisak je prestao: „Bilo je na desetine poziva...ali nakon naših, više puta ponovljenih stavova, da to što traže nije ni etički ni moralno, te da je neprofesionalno, su odustali.“

Suočavanje sa pritiscima često podrazumijeva oslanjanje na podršku kolega i nadređenih, ali i kolega iz drugih medija, što doprinosi kolektivnoj otpornosti novinara. „Uz podršku kolega, nadređenih, ali i kolega iz drugih medija do objektivnog novinarstva,“ navodi novinarka jedne lokalne RTV stanice, ističući značaj zajedničkog stava i podrške unutar profesije. Ovakva kolegijalnost može osnažiti novinare da izdrže pritiske i ostanu dosljedni etičkim i profesionalnim standardima.

Da li ste podlegli tom pritisku?

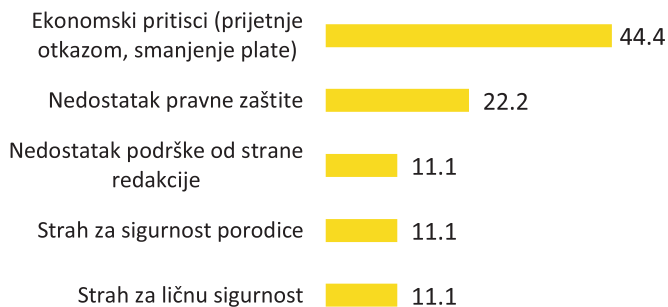
Od onih ispitanika koji su bili izloženi pritiscima, njih 83.0%, izjavila je da *nisu podlegli pritisku*. *Djelimično podleganje pritisku* prijavilo je 15.1% ispitanika, dok je samo 1.9% ispitanika izjavilo da su u *potpunosti podlegli pritisku*. Ovi rezultati pokazuju visok stepen otpornosti među novinarima suočenim s pritiscima, s obzirom na to da velika većina uspijeva zadržati profesionalni integritet i ne popušta pred pritiscima koji se na njih vrše.

“Ranije je bilo teže sa tim se izboriti, ali u posljednje

vrijeme drugačiji je odnos prema pritiscima bilo koje vrste. Znatan pomak.” - ističe novinarka jedne lokalne RTV stanice.

“Najčešće direktnim razgovorom pokušavajući da pojasnim, da sam ja neko ko štiti pravo građana da znaju i da tretiram teme koje su značajne za njih, zanemarujući privatni u odnosu na javni interes”. – podvlači jedan od učesnika intervjua. Navedeni citati neki su od odgovora, kako su i učesnici intervjua odoljeli pritiscima.

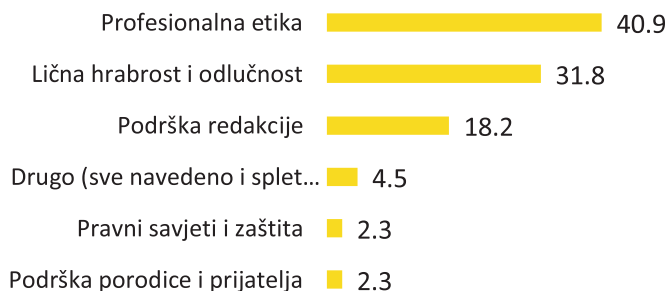
Koji su razlozi bili za to da podlegnete pritiscima?

Među novinarima koji su izjavili da su podlegli pritiscima, (ova analiza obuhvata samo 9 ispitanika, od ukupnog broja učesnika koji su se suočili s pritiscima), najčešći razlog koji su naveli bio je *ekonomski pritisak*, uključujući prijetnje otkazom i smanjenje plate, što je prijavilo 44.4% ispitanika u ovoj grupi. *Nedostatak pravne zaštite* bio je razlog za 22.2% ispitanika, dok su ostali razlozi,

kao što su *strah za ličnu sigurnost*, *strah za sigurnost porodice* i *nedostatak podrške od strane redakcije*, bili prisutni kod 11.1% ispitanika svaka. Ovi podaci, iako predstavljaju distribuciju unutar male grupe od svega 9 ispitanika, ukazuju na to da su ekonomski pritisci i nedostatak zaštitnih mehanizama glavni faktori zbog kojih neki novinari popuštaju pod pritiscima.

Koji su razlozi bili za to da ne podlegnete pritiscima?

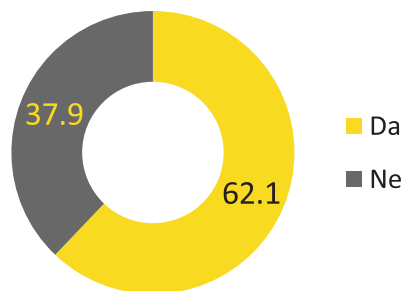

Među novinarima koji su izjavili da nisu podlegli pritiscima, najveći broj ispitanika (40.9%) naveo je *profesionalnu etiku*, kao ključan razlog za nepopuštanje pritiscima, dok je *lična hrabrost i odlučnost* bila važan faktor za 31.8% ispitanika. *Podrška redakcije* bila je takođe značajan razlog za 18.2% ispitanika, dok su *pravni savjeti i zaštita* te *podrška porodice i prijatelja* bili manje zastupljeni, sa po 2.3%. Pored toga, 4.5% ispitanika navelo je kombinaciju svih navedenih faktora i splet okolnosti kao razloge za nepopuštanje pritiscima. Ovi rezultati naglašavaju da su profesionalna etika i

lična odlučnost ključni faktori otpornosti na pritiske među novinarima, dok podrška redakcije takođe igra važnu ulogu u omogućavanju novinarima da se suoče s izazovima bez kompromisa.

Novinarka jedne TV stanice, smatra da se uspješno nosi sa pritiscima i ponosna je na činjenicu da nikada nije popustila: „Za 25 godina nikada nisam podlegla nekom pritisku“. Ovaj stav oslikava njenu profesionalnu otpornost i čvrstoću koja joj omogućava da zadrži integritet čak i kada je situacija bila na „ivici incidenta.“

Da li ste ikada bili svjedoci pritisaka na druge kolege novinare?

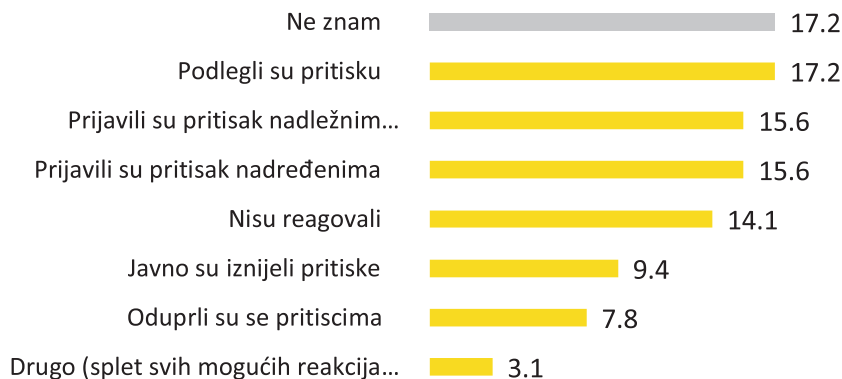

Na pitanje o tome da li su ikada bili svjedoci pritisaka na druge kolege novinare, 62.1% ispitanika izjavilo je da su bili svjedoci takvih situacija, dok 37.9% nije primijetilo pritiske na svoje kolege. Ovi

podaci pokazuju da većina ispitanika ima iskustvo svjedočenja pritisaka na druge novinare, što može ukazivati na široko rasprostranjenu prirodu pritisaka u novinarskoj profesiji.

Kako su Vaši kolege reagovali na pritiske?

Među ispitanicima koji su bili svjedoci pritisaka na svoje kolege, različite reakcije kolega bile su zabilježene.

Tako recimo, 17.2% ispitanika izjavilo je da su njihove kolege *podlegli pritiscima*, dok je isti procenat (17.2%) naveo da ne zna kako su kolege reagovali. *Prijavljivanje pritiska nadređenima i nadležnim organima* zabilježeno je kod po 15.6% ispitanika.

Dalje, 9.4% navelo je da su njihove kolege javno iznijele da su trpjeli pritiske, dok se 7.8% kolega oduprlo pritiscima. *Nereagovanje* na pritiske primjetilo je 14.1% ispitanika, dok je mali procenat (3.1%) izjavio da je reakcija njihovih kolega bila kombinacija svih navedenih opcija.

Da li medijska kuća u kojoj ste zaposleni ima zvanične procedure za prijavljivanje i reagovanje na pritiske?

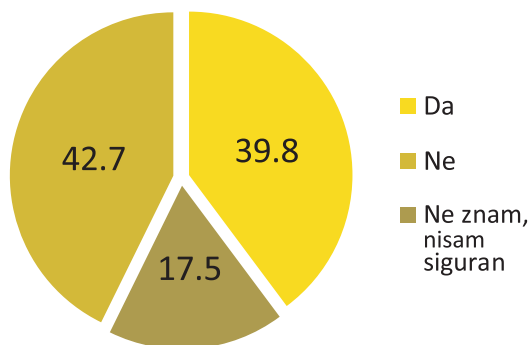
Na pitanje o postojanju zvaničnih procedura za prijavljivanje i reagovanje na pritiske, 39.8% ispitanika izjavilo je da njihove medijske kuće imaju takve procedure. Međutim, značajan broj ispitanika, 42.7%, nije siguran u postojanje tih procedura, dok 17.5% tvrdi da u njihovim medijskim kućama takve procedure ne postoje.

Ovi rezultati ukazuju nedovoljnu informisanost među novinarima o procedurama za prijavljivanje pritisaka u njihovim radnim sredinama, što može otežati njihovu zaštitu i smanjenje pritisaka u medijskoj profesiji.

Kvalitativno istraživanje pokazuje ozbiljan manjak formalnih procedura za prijavljivanje i reagovanje na pritiske u većini medijskih kuća. „*Medijska kuća iz koje dolazim nema zvanične procedure za reagovanje i prijavljivanje pritisaka,*“ - ističe jedan urednik, dok drugi novinar objašnjava da svaki zaposleni ima pravo da prijavi pritisak, ali nedostaju odgovarajuće zaštitne mjere.

Ovaj nedostatak formalne podrške ostavlja novinare u poziciji da se sami suočavaju sa pritiscima. Jedna novinarka napominje da su mjere zaštite u njenoj medijskoj kući „*nedovoljno adekvatne*“ i naglašava da je trenutna situacija „*individualna stvar,*“ što znači da novinari sami moraju da traže načine za zaštitu.

Novinarka jedne lokalne RTV stanice nije sigurna da li postoje zvanične procedure za prijavljivanje pritisaka u njenoj redakciji, što može ukazivati na manjak organizacione strukture za zaštitu novinara. - „*Nijesam upoznata,*“ - navodi, što upućuje na potencijalni prostor za unaprjeđenje internih politika medijske kuće.

Na pitanje o postojanju formalnih procedura za prijavljivanje i reagovanje na pritiske, urednica jedne TV stanice kratko odgovara: „*Zvanične, ne.*“

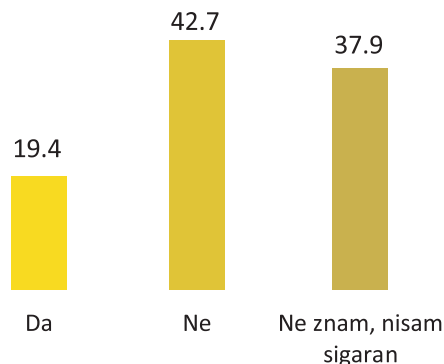
Novinar u jednom mediju naveo je da postoji mogućnost za prijavljivanje pritisaka kroz formalnu proceduru, što uključuje provjere i eventualno, disciplinsku proceduru. „*Svako od zaposlenih ima pravo i mogućnost da prijavi takve slučajeve, a onda sve ulazi u postupak provjere i eventualno u disciplinsku proceduru.*“ Ova institucionalna podrška pruža mehanizam za zaštitu zaposlenih i omogućava im da se osjećaju sigurnije u prijavljivanju nepravilnosti ili pritisaka.

„*Medijska kuća iz koje dolazim nema zvanične procedure za reagovanje i prijavljivanje pritisaka.*“ - urednik u jednoj medijskoj kući, dok uredništvo i menadžment u TV u kojoj je jedna novinarka zaposlena pružaju podršku novinarima, iako formalne procedure za prijavu pritisaka nisu uspostavljene: „*Zvaničnu proceduru nemamo,*“ priznaje, ali ističe da je podrška dosledna, i menadžment koristi „*sva pravno dozvoljena sredstva da zaštiti novinare.*“ Ova podrška je izuzetno važna jer novinari imaju osjećaj da nisu sami u suočavanju s pritiscima.

Svi odgovori ukazuju na izostanak zvaničnih institucionalnih mehanizama za zaštitu novinara unutar medijskih kuća, sa rijetkim izuzecima. Izostanak formalnih procedura može ostaviti novinare u nesigurnom položaju, posebno u slučaju eskalacije pritisaka ili pokušaja mješanja u uredničku politiku.

Da li postoji osoba ili odjeljenje/odsjek u vašem mediju koje je zaduženo za pitanja bezbjednosti novinara?

Na pitanje o postojanju osobe ili odjeljenja zaduženog za bezbjednost novinara u njihovim medijima, samo 19.4% ispitanika potvrdilo je postojanje takve podrške. Nasuprot tome, 42.7% ispitanika izjavilo je da u njihovim medijskim kućama ne postoji zadužena osoba ili odjeljenje za pitanja bezbjednosti. Dodatno, 37.9% ispitanika nije bilo sigurno ili nije znalo za postojanje takve funkcije.

Ovi podaci pokazuju da većina novinara nema jasnu ili dostupnu podršku u vezi s pitanjima bezbjednosti u svojim radnim sredinama, što može ukazivati na nedostatak formalizovanih struktura za zaštitu novinara od prijetnji i pritisa.

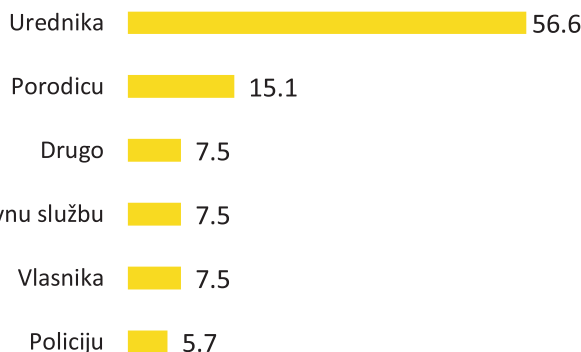
Koga ste prvo kontaktirali u slučaju pritiska ili napada?

Među novinarima koji su bili izloženi pritiscima ili napadima, većina (56.6%) se prvo obratila **uredniku**. Porodica je bila kontaktirana u 15.1% slučajeva, dok su **vlasnik i pravna služba** bili prvi kontakt za 7.5% ispitanika.

Policija je bila kontaktirana kao prva instanca u 5.7% slučajeva, dok je 7.5% ispitanika navelo druge opcije.

Ovi podaci pokazuju da se novinari prvenstveno oslanjaju na svoje urednike kada dođe do pritiska ili napada, dok su druge opcije, poput pravne podrške, vlasnika ili policije, rjeđe korišćene kao prvi kontakt u ovim situacijama.

Analizom dubinskih intervjuva, uočeni su vrlo slični odgovori. Većina novinara odnosno urednika bilo kakvu vrstu pritiska prvo bi prijavila uredniku odnosno nadređenom. Tako novinarka jedne TV kuće kaže da kada se suoči s pritiscima, njena prva

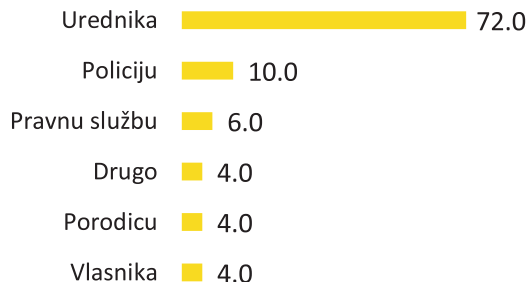
linija podrške je uredništvo i menadžment, što ukazuje na osjećaj solidarnosti unutar organizacije. Takođe, obuke i treninzi za suočavanje sa pritiscima su dostupni, ali ne dovoljno česti.

Kao ključne preporuke za poboljšanje podrške i zaštite za novinare, ona navodi: „*Imati direktnu podršku urednika, direktora, nadređenog. Biti svjestan da pritisak nije i ne treba biti dio posla, kao što nas često uvjeravaju.*“ Ova izjava naglašava važnost osnaživanja novinara kroz podršku nadređenih, kao i podizanje svijesti da pritisak nije sastavni dio profesije i da novinari imaju pravo na rad bez spoljašnjih uticaja.

Koga bi prvo kontaktirali u slučaju pritiska ili napada?

Među novinarima koji do sada nisu bili izloženi pritiscima, većina (72.0%) izjavila je da bi u slučaju pritiska ili napada prvo kontaktirali *urednika*. *Policija* bi bila prvi kontakt za 10.0% ispitanika, dok bi *pravnu službu* kontaktiralo 6.0%. *Vlasnik*, *porodica*, i drugi kontakti navedeni su kao prva instanca za 4.0% ispitanika svaka.

Ovi rezultati pokazuju da novinari koji do

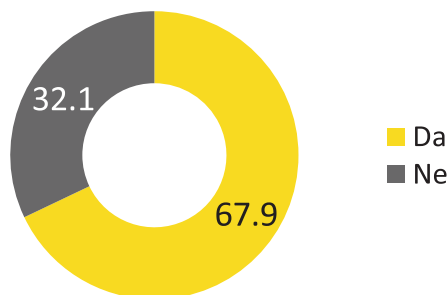

sada nisu bili izloženi pritiscima takođe planiraju prvenstveno da se oslanjaju na urednike kao glavni izvor podrške, dok su pravna podrška, policija i privatna podrška, poput porodice, manje zastupljene kao opcije za prvi kontakt.

Da li ste pritiske prijavili redakciji?

Među novinarima koji su bili izloženi pritiscima, 67.9% njih prijavilo je te pritiske svojoj redakciji, dok 32.1% nije obavijestilo redakciju o tim incidentima. Ovi podaci pokazuju da se većina novinara osjeća dovoljno sigurno ili podržano da pritiske prijavi unutar svoje organizacije, dok trećina ipak odlučuje da te pritiske ne prijavi redakciji, što može ukazivati na nedostatak povjerenja ili druge razloge koji ih odvrćaju od prijavljivanja.

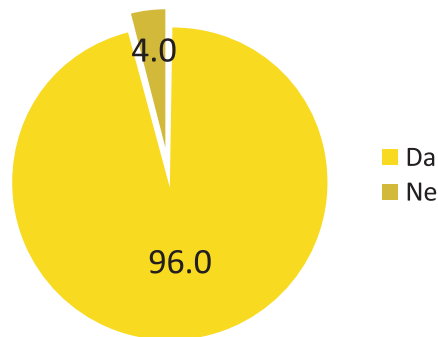
Jedan od učesnika intervjua, urednik jedne TV kuće kaže da u slučaju pritiska i napada, novinari u redakciji kontaktiraju njega: „U slučaju napada kolege kontaktiraju mene tj. glavnog urednika.“ Njegova uloga glavnog urednika omogućava mu da pruži podršku timu, ali izostanak formalnih procedura ograničava dostupne opcije.

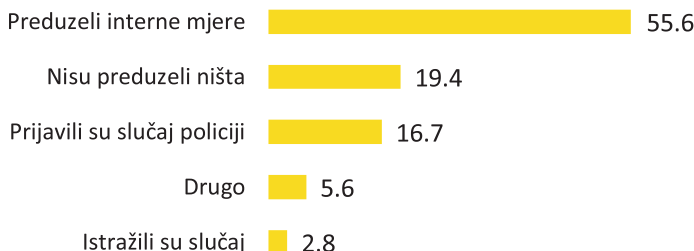
- Takođe navodi da mu nisu dostupni treninzi ili edukacije o tome kako se nositi sa pritiscima, što predstavlja dodatno ograničenje u pripremi novinara za suočavanje sa ovakvim situacijama. „Nisu mi dostupni ni treninzi ni edukacije o tome kako se nosi sa pritiscima.“ Ova izjava ukazuje na važnost obuka i priprema za novinare kako bi mogli da razviju strategije za otpor pritiscima.

Da li bi pritiske prijavili redakciji?

Među novinarima koji **nisu** bili izloženi pritiscima, 96.0% izjavilo je da bi pritiske prijavilo redakciji u slučaju da ih dožive, dok samo 4.0% ispitanika navodi da ne bi prijavili takve situacije. Ovi rezultati pokazuju visok nivo spremnosti i povjerenja među novinarima da obavijeste svoju redakciju o eventualnim pritiscima, što može ukazivati na osjećaj podrške ili sigurnosti unutar njihovih organizacija.

Kako je vaša redakcija reagovala na prijavljeni pritisak?

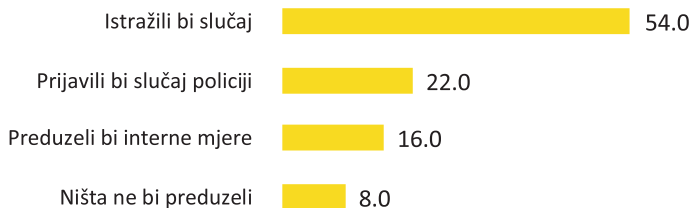

Među novinarima koji su prijavili pritiske redakciji, reakcije su bile različite. Naime, 55.6% ispitanika navelo je da je redakcija preduzela *interne mjere* kao odgovor na pritisak. U 19.4% slučajeva, redakcija nije preduzela nikakve mjere. *Prijavljivanje slučaja policiji* bilo je reakcija u 16.7% slučajeva, dok je *istraživanje slučaja* sprovedeno u 2.8% prijavljenih situacija, a

5.6% ispitanika navelo druge oblike reakcije.

Ovi podaci sugerišu da redakcije najčešće odgovaraju na pritiske kroz interne mjere, dok se formalne reakcije, poput prijave policiji ili pokretanja istrage, ređe primjenjuju. Određeni broj slučajeva ostao je bez reakcije redakcije, što može ukazivati na razlike u pristupu podršci novinarima unutar različitih medijskih kuća.

Kakav je bio epilog ili efekat te prijave?

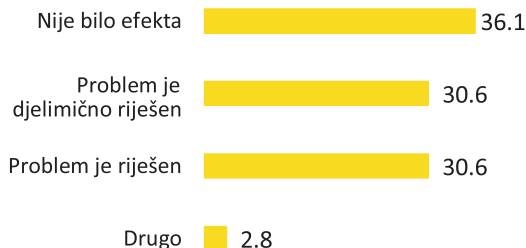

Među novinarima koji nisu doživjeli pritiske, 54.0% vjeruje da bi njihova redakcija *istražila slučaj* ukoliko bi pritisci bili prijavljeni. *Prijavljivanje slučaja policiji* smatra očekivanom reakcijom 22.0% ispitanika, dok 16.0% vjeruje da bi redakcija preduzela interne mjere. Samo 8.0% ispitanika smatra da njihova redakcija ne bi

preduzela nikakve mjere u slučaju prijavljenog pritiska. Ovi rezultati pokazuju visok nivo povjerenja među novinarima u spremnost njihovih redakcija da istraže i reaguju na prijavljene pritiske, s relativno malim brojem ispitanika koji misle da bi redakcija ostala pasivna u takvoj situaciji.

Kakav je bio epilog ili efekat te prijave?

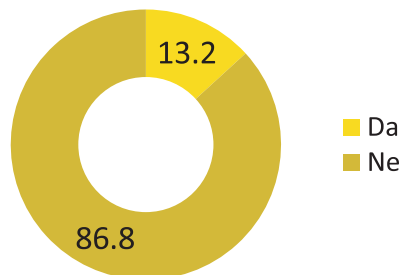
Među novinarima koji su prijavili pritiske redakciji, ishodi su bili različiti. Najveći procenat, 36.1%, izjavilo je da *nije bilo efekta* nakon prijave. 30.6% ispitanika izjavilo je da je prijava dovela do potpunog rješenja problema, dok je isto toliko ispitanika (30.6%) navelo da je problem *djelimično riješen*.

Na osnovu ovih podataka može se zaključiti da su rezultati prijave pritisaka u redakcijama varijabilni, pri čemu su prijave u nešto više od polovine slučajeva dovele do potpunog ili djelimičnog rješenja, dok je značajan broj prijava ostao bez efekta.

Da li ste ikada morali odmah da pozovete policiju zbog pritiska ili napada?

Među novinarima koji su bili izloženi pritiscima, 13.2% izjavilo je da su morali odmah pozvati policiju zbog pritiska ili napada, dok 86.8% nije osjećalo potrebu za hitnim pozivanjem policije. Ovi podaci pokazuju da se većina novinara suočava s pritiscima bez potrebe za hitnom intervencijom policije, iako manji procenat situacija zahtijeva takvu reakciju.

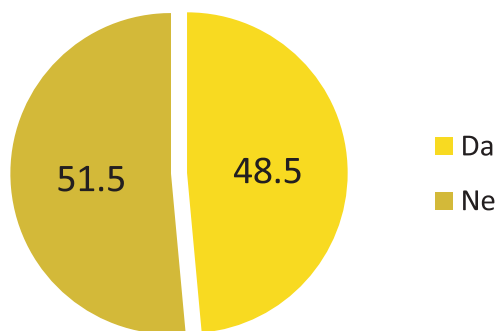

Kako ocjenjujete reakciju policije u takvim situacijama?

Novinari koji su bili primorani da kontaktiraju policiju zbog pritisaka ili napada ocijenili su reakciju policije na skali od 1 do 5, pri čemu je prosječna ocjena iznosila 1.21. Ova vrlo niska

prosječna ocjena ukazuje na nezadovoljstvo novinara efikasnošću ili odgovornošću policije u pružanju podrške u ovim situacijama.

Da li su Vam dostupne edukacije ili treninzi o tome kako se nositi sa pritiscima?

Na pitanje o dostupnosti edukacija ili treninga o tome kako se nositi s pritiscima, 48.5% ispitanika odgovorilo je potvrdno, dok 51.5% izjavljuje da im takve obuke nisu dostupne. Ovi rezultati pokazuju da otprilike polovina novinara nema pristup

formalnoj obuci o upravljanju pritiscima, što može otežati njihov profesionalni odgovor na izazove i potencijalno smanjiti nivo podrške u suočavanju s prijetnjama i pritiscima u radu.

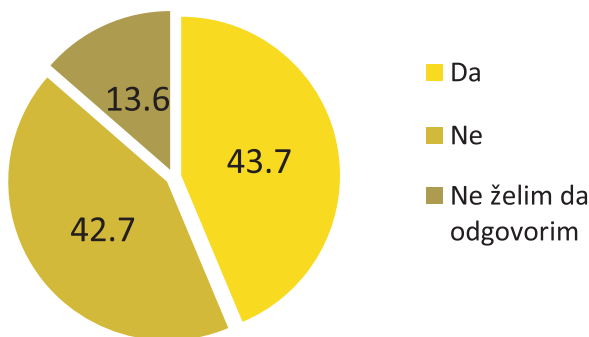
Većina novinara koji su bili učesnici kvalitativnog istraživanja navodi da im nisu dostupne obuke i treninzi o tome kako se nositi sa pritiscima. Tako jedan novinar objašnjava: „Nisu mi dostupni ni treninzi ni edukacije o tome kako se nosi sa pritiscima.“ Ovaj nedostatak obuka predstavlja ozbiljan problem u smislu pripreme novinara za složene situacije u kojima se mogu naći.

Novinari koji se bave istraživačkim novinarstvom i kriminalnim temama posebno su izloženi rizicima, te bi edukacija i psihološka podrška mogli značajno da pomognu u očuvanju njihove profesionalne otpornosti.

Kao preporuku za poboljšanje podrške i zaštite novinara predlaže „obuku i psihološku pomoć.“ Ova preporuka osvjetljava važnost ne samo edukacije već i psihološke podrške kao ključnih resursa koji bi novinarima omogućili da se efikasnije suoče sa stresom i pritiscima u profesiji. – novina jednog medija.

Većina učesnika dubinskih intervjua smatra da bi formalna podrška u vidu obuka, psihološke pomoći i institucionalnih procedura za prijavljivanje pritisaka mogla unaprijediti uslove rada novinara u Crnoj Gori.

Da li smatrate da su mjere zaštite novinara u vašoj medijskoj kući adekvatne?

Na pitanje o adekvatnosti mjera zaštite novinara u njihovim medijskim kućama, 43.7% ispitanika izjavilo je da smatra mjere zaštite adekvatnim, dok 42.7% smatra da te mjere nisu dovoljno dobre. Dodatno, 13.6% ispitanika odlučilo je da ne odgovori na ovo pitanje, što može ukazivati na osjetljivost teme ili nedostatak povjerenja u postojeće zaštitne mehanizme.

Primjetna su podijeljena mišljenja među novinarima u vezi s efikasnošću zaštitnih mjera u njihovim radnim sredinama, pri čemu gotovo jednaka proporcija smatra mjere adekvatnim i neadekvatnim.

Kroz kvalitativno istraživanje uočeno je da mnogi novinari vjeruju da je potrebno uvesti jasne procedure i formalnu podršku u svim medijima, kako bi nivo zaštite u medijskim kućama u Crnoj Gori bio adekvatan.

Jedan novinar naglašava: „Sve redakcije koje mogu bi valjalo da organizuju treninge na ovu temu.“

Međutim, neki novinari izražavaju sumnju u spremnost institucija da zaštite novinare, jer su često upravo te institucije izvor pritiska. „Pa predstavnici institucija koje bi trebalo da nas štite su često izvor pritisaka, tako da ne vidim volju da se ovaj problem adekvatno riješi.“ Ova izjava ukazuje na duboko ukorijenjenu povezanost između institucija i političkih interesa, što dodatno otežava rješavanje problema zaštite novinara.

Određeni učesnici intervjuua su bili striktni u svojim ocjenama adekvatnosti mjera zaštite: „Smatram da nisu - baš kao u svim medijima u Crnoj Gori“ - urednica i novinarka jedne TV kuće.

ZAKLJUČCI i REZULTATI

1. Izloženost pritiscima: Više od polovine novinara (51.5%) doživjelo je pritiske tokom rada, pri čemu politički pritisci dominiraju, posebno putem telefonskih poziva i direktnih susreta. Ove metode omogućavaju direktan kontakt, ostavljajući minimalan pisani trag.

2. Intenzitet pritisaka: Novinari najčešće prijavljuju pritiske srednjeg do visokog intenziteta, posebno tokom politički osjetljivih perioda kao što su izbori.

3. Nedostatak institucionalne podrške: U većini medijskih kuća nema zvaničnih procedura za prijavljivanje pritisaka, što ostavlja novinare

izloženim. Oko 39.8% ispitanika navodi postojanje procedura, dok 42.7% nije sigurno u njihovo postojanje.

4. Ograničena dostupnost formalne obuke: Više od polovine ispitanika (51.5%) nema pristup edukacijama o suočavanju s pritiscima, što potencijalno smanjuje njihovu sposobnost za efikasno upravljanje stresnim situacijama i suočavanje sa spoljnim pritiscima.

5. Strategije suočavanja: Novinari se najčešće suočavaju s pritiscima ignorisanjem prijetnji, oslanjanjem na podršku kolega ili redakcije, dok su pravna pomoć i prijavljivanje nadležnim organima rjeđe korišćeni.

Preporuke:

1. Uvođenje procedura: Medijske kuće treba da uspostave jasne procedure za prijavljivanje pritisaka i obezbijede mehanizme za njihovo sankcionisanje, kako bi zaštitili novinare.

2. Obuke i treninzi: Potrebno je organizovati obuke o načinima suočavanja s pritiscima, uz obezbjeđenje psihološke podrške za novinare, posebno za one koji se bave istraživačkim novinarstvom.

3. Jačanje institucionalne podrške: Neophodna je bolja koordinacija između medijskih kuća i nadležnih institucija kako bi se povećao nivo zaštite novinara, uz smanjenje uloge političkih i komercijalnih uticaja.

4. Povećanje kolegijalne solidarnosti: Jačanje mreže podrške među kolegama u različitim medijima moglo bi pomoći u izgradnji otpornosti na pritiske kroz kolegijalnu solidarnost i uzajamnu podršku.

5. Povećanje svijesti o etičkim standardima: Novinari treba da promovišu profesionalni integritet i nepristrasnost, kao ključne faktore za otpor spoljnim uticajima, te da kroz profesionalne zajednice ojačaju svijest o važnosti nezavisnosti medija.

Novembar, 2024.godine